

MIINTE, ANIMA SI LITERATURA.

Nr. 11.

MERCURIU, 15. MARTIU

1854.

UNU OFERTU

(in interesulu acolei agronomice).

Præsunculturæ satru Leptori.

(Uimare.)

La asta marete idene, ce sante simtiuni nu voru inasura peptila Romanu?! Ce bucuria nu se va aprinde in inima lui fiindu strenepotu acestoru gloriozi Barbati! Au nu se va rapi cate u de la ai prei si de semidei?! — Ba candu vede vile pe u Lucretia, pe u Virginia, cumn mai bne-rose isi santiesea viatia, de catu se vietuesca cu purtationia imaculata: de bona sema pote veni Romanulu la acele cogetu, cu atata mai vestosa de te va pone acelea fapte in comparatione cu a le lunei de acumu; ca virtutea in sine i formosa, inse numai alaturea vitei straluce ca in deplina sea marire, — „contraria juxta se posita, magis elucescunt.“ — Privindu templele, statuete, monumentele, inscriptiunele si altre marite oiepte, ce virtutea a asica plasa de nenumerati Eroii o au incoronatu si remuneratu. — Acestea tote aprind in inima Romanulu oftã da urma virtutea, aceea oftã pre carea totã vitregimea si cea mai aspra a tempuriloru nu au potuto sterge dein peptulu Romanu. Privindule acẽstea si altrele ne numerate acestora asemene, unu Romanu si numai idea ca acẽstea suntu Romane si ilu enca e Romanu: ilu patrundu pene in renuci, aducandui aminte ca ilu e strenepotu acelora, spre urmarea acestora se aprinde inima lui, spre urmarea loru se atitia sulletulu lui, si spre a se face loru vernicu strenepotu isi indrepta pasii. Dein ii se invatia neclãtita credintia Cesarelui seu, iubire catra Patria, in armonia cu concitacioni a vietini, si familia sea, si ferici. — Ci ca la acẽstea se ajunga Romanulu, stieitulu pasu este se aiba istoriile acestora fapte, si nu nu-

mai istorii seci, ci si mai simtitore, p. d. e. dramatice, s. a. —

Bine au cunoscutu acesta altre natiuni luminate, pentru aceea si au faptele Romaniloru in multe tipuri si formate tiparite, dein care apoi nu numai se indulcescu si si petrecu, ci si esemple de viatia virtosa isi scotu. Numai noi Romani, carora mai de aproape si mai pe dreptate se cuvine a urma pe stremosii nostri in virtute si in marime de sufletu, numai noi nunumai ca in destimte costime nu avem cunoscintia Romaniloru adeca in Drame, in Tragedii, in Romane; ci neci deplina istoria Romaniloru avem. — Avemu fragmenturi de in par anteio de la resarirea acestei gigantice natiuni pene la tempurile lui Augustu, tradusa de insulletulu Romanu Damascinu Th. Bojinca, enca ca juratu notariu tabulei regesci ungueresci, in medfloculu lupteloru natiunare, cu lauda continuãndule dupa archistratigulu eroiloru natiunalitatei, nemoritoriulu Petru Maioru, carele a infintiatu planul u renascerei natiunale Romane, — intr' acẽste lupte dein lucrata, si in — prein grosa nescintia, cu marea scãdere a culturei natiunale, incetata „Bis no-rekã pomaneckã“, a lui Carcalechi de anulul 1831 impreuna cu altre opuri a sele indusa. — Pre pretiuita si autorelui seu demna, lamurita si spre veninarea si resturnarea gigantiloru insultatori ai romanei nõstre origine, tiesuta „Icropia decupe khrenska Pomãniãop in Daxia“ de Petru Maior, reu este de multi numita „Istoria Romaniloru“. — Ba nece „Xponka Pomãniãop“ de celu impreuna cu Maioru dein vizieteria musekoru si a cei mai vestite Bibliotece Vaticane, in Roma adapatu, martirulu natiunalitate Romane, Sincai, ca si de u albina diliginta d in mai de autori culesa, ce si in calculare de Buda dela an. 1805—1810 incepusa a intra, — nu se pote numi Istoria Romaniloru

ca ilu dela 86 ani dupa Crestu au scrisu, si adeca numai Istoria Romaniloru dein Dacia au lucratu. — Dara dorere ca nece pene astadi s'au tiparitu. (?) —

Apoi tote acéstea despre u parte fiindu cu stilu sciintificu tiutate, si numai pentru usuri seriose, — despre altra parte, carapterulu Istoriei unui populu ne fiindu a se deprinde pre lenga u persóna seu altra pene la minutii: judecu ea nu retecescu in sperintia comunului aplausu, candu cu acésta carte scurta d'in adeverate „*Istoriile ale vietiei celoru mai vestiti Romani si Romane*“, a carora faptele suntu invescute in costume estetice, éra istorirea unde s'au potutu si cuvenitu e mutata cu proponere dramatica, — prein tóte grautatile ce u beta carte romanésca trebue sa intempine, pene ce u data pote ajunge sa vadia lumina lumi, ca prin tr'un oceanu turbatu inotandu, la altariulu culturéi prea iubitei méle natiuni, m'am apropiatu, si in tipu de ardere pentru imblandire Cuirinului nostru, in alu 31. anu alu vietii méle, adneu acestu fruptu de osteneála, amesuratu miciloru *) méle puteri. — Adeveratu ea e pucinu, inse santindulu inima sincera, cu simtiri curate cu santa intentiune, spere diu a si primitu. Mai am enca trei opuri natiunale interesante parate pentru tipu; inse a tipari u carte romanésca, nu e lucru de jocu; acea numai acelu scie, carele de acestu jocu greu cand-va s'au apucatu. Cati zelosi natiunalisti prein tiparirea cartiloru s'au imormentatu in meseratale; ca iubirii fi ai dulcei nóstre natiuni cei mai multi inea nu sciu pretiui vistieria ce jace in carti; ci enca uni cogita ca tiparindu cine-va ver u carte, acelu canta bani! — Eara de ar sci cu ce doru si cu ce bucuria santiesce zelosulu natiunalistu scriitoriu ai celu mai dulce repausu alu noptii, candu tóta natura e liniscita in póla lui Morfeiu si atunceea cu musele svaduinduse cumu aru potea impartasi ce-va folositoriu natiunei sele, de bona seama cei ce imbuibanduse chirtescu, insuai criulu celu mai de pre urma l'ar da pe carti. Eu tinu acestu opu impreuna cu altrele dua acumu de 10 ani (de la 1829!) scrisu, multora l'amu arstatu, pre multi am rogatu, la multi l'amu imbiatu, u'amu pogatu, pene unu chestigu d'in ilu numai sa lu tiparésca,

numai natiunea sa se folosésca cu ilu, destulu de remuneratu si mangaétu m'asi fi tienutu. — Inse blastamele: icea avaritia, colo cosmopolitia, deincolo nepasarea, mai incolo principii retecte si altre stricatoré metecne in totu loculu mi au inchisu calea, si pene acumu nu amu potutu strebate la meta dorita. —

In catu i pentru modru scrierei, de óra ce enca statorita nece gramatica, nece ortografia avemu, eu amu scrisu cumu mi s'au vedintu mai bine, — apoi cititoriulu enca si facea daturintia; ea: pene candu limba matematica apriatitate si detiermunitate nu va ave, — pre carea totusi dóra cand-va o voru afla omenii, — pene atunci spre deplina chiarificare si apriere a proposeloru oiepturi, tocmái asiea se pretinde ordinutórea potintia si donulu intielegeri (conceptus) cititoriului, precumu scriitoriului potintia de asi potea apriatu esprime ideile sele. Apoi si asia destula asteneála'l consta pre unu scriitoriu romanu mai totu, alu treile cuventu ce e in usulu comunu, inecandui delicatulu organu romanu cu óre ce putóre de chiaschile (quisquilia) *) hãr-bare. — D'in care cauza marginirea mea au fostu d'in cartea mea, in cotu leamu cunoscutu, tóte cuvintele straine a le inchinde a fara, — dreptu care capritiu ori cumu m'ar judica cine-va, sau plecatu a rabda numai se sciu ca amu scriu prea iubitei méle natiuni u carte curata Romana! —

In Siria (Világos), in 30. Reptiuni 1839.

Ioane Munteanu, parocu rom. in Siria.

VI. ORATIU COCLE

(in Anulu citati Romei 246).

Dupa alungarea Regiloru d'in Roma si intruducerea constitutiunei, Tarchineni tóte medilocene le cercara spre a se potea éra viri pe tronulu Romei, mai prin corumperi inlaintu statului cercand a produce rescóle contra gubernului, mai prein cererea ajutoriului de la inimici Romei. Dupa mai multe incercari fara resultatu, se dusera la Poracna carele domnia atunceea Cezaru, celu mai puternicu Remu intre populi Etruscesci; si lu reflectara „cãtu de periculosu lucru ar fi pentru toti Regii,

*) Mica dieu, camí cunoscu noajungerile; dra cei ce la sala a me nomi „diata“ dra pre „Abelata“ sciu ca mai aglatante opuri voru pune pe altariulu natiunei. —

*) Quisquile se diceu la Romani semiatiele ce equatori de peneri le propunau la curse.

Moinea in Anticiale Romaniloru.

déca fiacare Populu, dupa exemplulu Romei, fara de a fi pedepsitu, isi depone si 'si alunga pre Regele seu." — De frica dara, ca aplecarea spre Revolutiune se va sparge mai departe, si si lui ii va fi periculosa, se detiermuri Porsena a pedepsi Roma si apoi pe Tarchiniu alu repune in tronu. — Deci veni cu u armata mare, si ocupa monte Ianiculu, dela carele angusta ponte de lemuu „subliciu“ peste Tiberu ducea in citate. Terenii de frica refugira in citate si senatulu lingusia Popululu cu tota plasa de prerogative, si cu stergerea dajdei publice, numai ca nu cumva de frica se fie tradatori nouei constitutiuni, si se primésca éra Rege.

Candu mica céta, carea era tramisa a obserba armata etruscica, vediu pre inimici a se rapedi pe Ianiculu in deosu, intinse fuga, si nece ponte — acestu atuncea asia ponderosu pasu — voea a mai apera. — Si aicea unu insu fu sufletulu a mai multe mii, eroiulu Oratiu Cocle. Ilu pe fugatori ii retenea cu potérea, si ii jura pre toti Deii a rezista. „Ce vo va folosi fuga,“ dicea ilu, „déca relasati inimiculu Ponte a césta ca sa ya póta persecuta? Déca asta ii pasulu acestu liberu, atuncea nemedilocitu in urma vóstra voru intra in citate. Frangeti dara si spargeti — roguve — cu feru si cu focu, seu cumu numai poteti acesta ponte, — pene atuncea eu aicea in fronte, voi impedica trecerea.“ — Inse ii toti se retrasera de pe ponte, si intre atatea spate intórse catra inimici, numai reptulu lui Oratiu ilu vedu inimicie catra ii opusu, paratu pre toti ai intempina. Numai enca pre duoi alti ii retinu rusinea lenga ilu inderetru. Si acestia trei insi voescu a inchiude calea de pe ponte, unei armate intregi. Si pene ce dedesuptu si in napoea loru colonnele ponte se tale, acesti trei insi opuneu atacelor intregi inimice armate acuturile séle si spedele loru falsaeu cu turbare contra maninei prepotintia. Dupa incordata luptare de mai multe óre, se taéra colonnele ponte, si romani rechiamau pre zelosii loru luptatori Eroii; inse numai cei duoi se intórsera, éra Oratiu singuru statea pre leganatórea grinda ce mai susta, si calumnia pre inimici nomindui apusi sierbi regesci, si de infricosiatele lui clipe frontasi etrusci era ca incremeniti. Cautau unulu la altrulu; pene ce rusinea ii misica spre unu nouu atacu, si cu u infioratóre strigare rebelica, rapedéu dein tóte partile angeti asupra puiculu inimicu. Iu tóte le infronta cu acutulu seu, si tenea de unu pasu bonu ponte

ocupata. Deja era in periculu a fi surupatu deosu; inse de ndata, carcailulu rumpandei ponti, si resuuetulu de bucuria a deincece statoriloru Romani, opri lupta. „Sante Deu alu rivuriloru!“ striga Oratiu, „primésca acéste arme si pre luptatoriulu. Iu valuri favorítóre!“ — Si asia sari cu tóte armele séle in Tiberu. Nevatamatu inota ilu, preiu grindina sagetiloru de inimici asupra i rapedite, dein cóce la ai sei, cari cu simimentale curvinte multiamindui, cu inoutite donuri ilu donuira. —

B O R D A N BBD.

Новелъ историкъ.

(Фрмаре.)

Ka toate darzale ce aš sšferit an icš resnelš, Bordan c'aš mšngret kš dnceierea znei legštrš kš ačele doš statrš, va favorisa al sš plan primitiv de a statornici pentrš viitorš cšrta patriei, mi dmpresš kš aleadii sš a forma o varierš pšternikš an kontra dncškrei Tšrcilor. Drent ačeea, ea aš pronš Panei o Kršciadš, dncšrcinšndšce a kondšce tštrele armii an Tracia. Nana, karale la icš okacion aš anredvit valorea mi ciršingda an Bordan, aš mštrat pe Ciricšnd kš n'aš kondškrat prin dncšpirea ca kš Elisabera mai stršne a lega pe Bordan kštrš interesš ansevalš, mi tog odatš aš trimes an delegat la Ciricšnd ka, dmpresš kš trimesii Šugariet mi ai Moldovei sš ce peršlese actš kvestie a Kršciadei. Kongresš, ce c'aš dinst dntš ačesta n'aš avš rezštatš dorit, kšci fiecare parte avea ale ei kasnice greštdi mi interesšri, fšrš a aminti kš an zpire sš tršia, dncš mi Bordan, dšlš atšte čerkšri mi dšršingde aš ršmac pšršcit an a anš proprie pštere.

An epoxa pe kšnd dncš a se dntemea an Konštantinopolai pštere a Oromanš, alta acetene ei, mai de mšlš dncšlore an Tšrcidš (Primš) sšv dncšria Tatarš a Gerelor. Stefan čel mare ce ašla an reladiie kštrš mi personalš prietenie kš čel mai mare al lor Han Mengli-Gerei; prinšš dncšlent mi vradš. Dncš, ašvšngnd la vštršpede, mšnele čele dšpede ale anš Mengli-Gerei, an mai pšrešš dšnea an fšrš órdere všrvare ale Tatarilor, karii din ošršenš če eraš mai nainre, pšefš kšndšce an vande de hogi, dncštrš a dncška Moldova, a o pradš mi a tršce an skladiie mare

пътер де локвиторі. Дн кърс де треі ані цара аѣ пѣтими доу асемене днкълкърі дн партеа Татарілор. Дн ачеа дн трѣ днрѣтпепе, Богдан аѣ днфрѣнтѣ ла маллѣ Нісгрозѣ а лор пѣтърѣсѣ чете, де прѣзі нн склавѣ днкѣрѣате, дн каре тѣлді с'аѣ дпекат, нн аѣ зчѣс кѣар не Харчѣк Бітѣкерѣ, фѣлѣ Ханѣлѣ.

Кѣ тѣте ачесте евенѣменте фатале, Богдан пѣ пердѣ днкредереа са дн D-zeѣ пентрѣ мѣтѣвѣреа патріѣі, нн аѣ кѣтат зп алаат коредѣціонар дн персѣна марелѣі прѣнцѣ де Москва Васілі-Івановѣчѣ, кѣтрѣ каре прѣн Полоніа трѣмесѣ амбасадорѣ. Демѣ депѣртареа нн днвѣлѣзірѣле дн каре се ала атѣнче ачел Монарх кѣ Літва нн кѣ ordѣнѣлѣ теотонѣкѣ, пѣлѣ ерѣаѣ де а днтѣнде дндатѣ лѣі Богдан о мѣнѣ де ажѣтор, дар ачест пасѣ фѣ фолосѣиторѣі маѣ тѣрзіѣі пентрѣ Петрѣ-Раремѣі фрателе лѣі Богдан, не кареле Царѣлѣ Васіліе лѣі снрѣжініт прѣн іпѣлѣзендіа са.

Фѣрѣ ннчѣ зп раземѣ сгрѣнѣ, нн кѣтѣт де атѣте валѣрѣі фѣртѣнѣсѣ, Богдан, ка зп днцѣлент пѣлѣтиторѣі, п'аѣ мѣнат васѣл днконтра кѣнтѣлѣі, че ш'аѣ анінѣтат де зіселе челе днцѣленте, каре пентрѣиторѣіа сѣѣ нѣрѣнте п'аѣ лѣсат прѣн тестаментѣлѣ полѣтѣк, де а нѣ се рѣзѣтѣа дн ажѣторѣіа вѣчѣнілор сѣі Крешчѣнѣ, че ерѣаѣ де пѣтѣмі нн де іптрѣці дн пѣнтрѣ десѣпѣраці.

Снре а'нн асѣгѣра пачеа дн партеа Тѣрчѣлор, трѣзмѣиторѣі аснра челор днлѣгѣі пѣтерѣі але Езропѣі, не ал кѣрора трон се сѣісе Селѣм Сѣлѣтанѣ, днтересѣторѣі нн амбѣціѣс, Богдан п'аѣ трѣмесѣ ла 1513 о амбасадѣ кѣ дарѣрѣі, каре епохѣ нн евенѣмент Тѣрчѣі пѣтѣрѣ ка днченѣтѣлѣ Сѣзерепѣтѣцѣі лор аснра Молдовѣі. Де нн мѣлѣте акте днпломатѣче, трактате нн ресѣвалѣрѣі кѣар кѣ Тѣрчѣіа фѣкѣте, тѣртѣрѣсѣкѣі маѣ днделѣнѣгатѣ іпдененденціа ачестѣі дѣрѣі де орѣ че днрѣзірѣре сгрѣнѣ.

Демѣ дн епоха градѣментѣлѣі лѣі Трѣаіа дн Молдова нн а фѣзірѣі сале дн четатеа Ліов, маѣ ннчѣк пѣ се аззіа де дннѣсѣл, тотѣшн снрѣтѣлѣ сѣѣ чел днтрѣпрѣнсѣторѣі нн мѣнос дн поѣ зрѣрѣі, пѣ аѣ сѣкат дн пѣлѣкѣрѣе. Днсе, кѣ а лѣі планѣ аѣ фост невоіт а скѣтѣва нн счѣна лѣкѣрѣлор сале, кѣчѣі дн Полоніа, знде се рекѣносѣкѣ снрѣтѣлѣ сѣѣ пѣастѣтпѣрат дн тѣрѣзѣрѣе, не маѣ алапд дн-прѣсеторѣі. ел се вѣзѣ невоіт а се стрѣмѣта дн

Бнгаріеа нн дн Трансѣлѣваніа кѣ а са партѣдѣ, ком-пѣсѣ де зп пѣтер де пѣмѣлѣцѣмідѣі, Мѣнтѣнѣі нн Молдовѣнѣі, де каре пентрѣ дазна Патріѣі, нн кѣар а лор ачесте дѣрѣі ннчѣ одатѣ п'аѣ авѣт лѣнѣсѣ, нн аста маѣ кѣ самѣ се трѣѣеа дн вѣдѣіѣса констѣтѣ-ціе, каре ка дн Полоніа, днпѣртѣшнѣа не фѣекѣре воерѣз де дрѣтѣлѣ а пѣтѣеа ажѣнѣде ла сказнѣлѣ Дом-ніѣі. Мѣнат деснре о парте де а са амбѣціе, дн каре пѣлѣ рѣцінеа ннчѣ о недѣкѣ, нн стрѣнтѣорат де датѣрнчѣі сѣі, с'аѣ вѣзѣт невоіт а черка тѣте модѣрѣле де а скѣпа днн асемене посѣціе. Вѣзѣн-дѣшнѣі днсѣ нн ачѣеа днфрѣнтѣе дреѣдерѣле сале ннлѣ амѣ зрѣсѣте, пѣ п'аѣ рѣтѣас алѣа дѣкѣт а се сѣзѣтраѣе днн ачесте грѣзѣтѣціі прѣн о рѣнеде досіре де не театрѣлѣ лѣмеі, дѣнлѣ каре де а'і сѣі партѣ-занѣі фортѣлѣі с'аѣ днмортѣжѣтат, снре мѣлѣцѣмі-рѣеа Гѣзерепѣлѣі, че дн пѣтереа трактатѣлѣі ера дндаторѣі ал прѣвігеа, днсѣ кѣ адѣнѣка днгрѣстаре а прѣдѣиторѣлор сѣі. Пердѣреа пѣантѣнтатѣ а ачестѣі омѣ де не счѣна полѣтѣкѣ, аѣ фѣкѣт о сенсѣ-ціе днсенѣмѣтѣре маѣ алес дн Молдова, знде ел авеа днтѣнсе фѣлѣзірѣле зпелѣтѣлор сале. Богдан, скѣнѣнд де зп трѣлѣиторѣі че пѣ ажѣносѣсе днкѣ амѣі лѣа мѣлѣцѣміта дн прѣпорціа крѣментѣлѣі сѣѣ, дн лнншѣте маѣ маре аѣ зрѣнат а се днделѣтнчѣі кѣ мѣзѣрѣле днн пѣнтрѣ, дннтѣторѣе а вѣндека сѣ-фѣрѣнѣделе трѣкѣте але попорѣлѣі, кареле се дѣдѣ ер ла але сале пачнче остѣпеле. Днсе мѣлѣте фаміліі Молдовѣне, новѣле нн сѣтѣне, маѣ алес ачеле днн цара де жос нн де не дѣрѣтѣрѣле тѣрѣі Negre, пѣлѣдеаѣ флѣрѣеа жннѣмеі рѣнѣге де Тѣтарѣі, ал кѣрѣіа пѣтѣрѣ се сѣеа пѣ' ла 60,000 сѣфѣlete. Дн ачѣеа епохѣ де долѣі пѣвлѣк, клѣрѣлѣ дѣрѣі нн мо-пѣастѣрѣле днпѣвѣцѣте, крѣдѣнчѣсѣе днпѣлѣтеі кѣтѣрѣі нн а воінѣі фнндаторѣлор, аѣ прѣактѣкат зіселе Мѣлѣтѣиторѣлѣі:

„Ам фѣлѣтѣнѣзіт, нн мѣадѣі дат де ам мѣлѣкат: днсѣтѣшѣтат, нн мѣадѣі дат де ам вѣзѣт: стрѣнѣ ам фост, нн мѣадѣі прѣміт. Гол нн мѣадѣі днпѣрѣкат: волпав ам фост, нн мѣадѣі черчетат пре мѣне: дн-рѣтнчѣі ам фост нн адѣі велѣт ла мѣне.“

(Ва зрѣа.)